

Міністрів України від 13.03.2022 № 303 : станом на 14 верес. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-п#Text> (дата звернення: 07.12.2024).

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 : станом на 30 листоп. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 07.12.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-479-8-5>

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ЯК ЗАСАДА УНОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Бут Ю. А.

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри кримінального процесу
м. Київ, Україна*

Відповідно до ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права [1]. Аналогічна вимога закріплена і у ст. 8 Кримінального процесуального кодексу України, де визначено, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини [2].

Ця вимога зобов'язує законодавця таким чином унормувати кримінальні процесуальні правовідносини, щоб гарантувати унеможливлення порушень прав, свобод та законних інтересів усіх учасників кримінального провадження.

Адже кримінальні процесуальні правовідносини – це складна система суспільних відносин, де є дві сторони – сторона обвинувачення та сторона захисту, які мають протилежні інтереси. Адже сторона обвинувачення заінтересована в тому, щоб встановити особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, та виявити обставини, які підтвердять її винуватість з тим, щоб притягнути винуватого до відповідальності. В той же час,

сторона захисту заінтересована у тому, щоб уникнути кримінальної відповідальності, або щоб покарання було якомога м'якшим.

Під час кримінального провадження сторони відстоюють свої інтереси за допомогою визначених законодавством процесуальних прав та повноважень. Тому перед законодавцем постає складне завдання – врегулювати кримінальні процесуальні правовідносини таким чином, щоб забезпечити можливість реалізації принципу верховенства права та гарантувати права усіх учасників (сторін) кримінального провадження.

Особливої актуальності набуває це питання при регламентації процесуальної форми обмеження права на свободу та особисту недоторканність під час кримінального провадження. Адже в таких випадках виникає дилема: чиї права мають бути враховані першочергово – права потерпілого, зокрема і право на відшкодування шкоди завданої кримінальним правопорушенням, чи права підозрюваного (обвинуваченого)? Адже під час кримінального провадження підозрюваний має право на презумпцію невинуватості та право на свободу й особисту недоторканність.

Пошук шляхів вирішення цієї проблеми можна знайти у рішеннях Конституційного Суду України. Зокрема, у рішенні Конституційного Суду України від 19 червня 2024 року № 7-р(П)/2024 наголошується, що обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, їх установлюють виключно Конституція і закони України, вони мають відповідати правомірній меті, бути обумовлені суспільною потребою досягнення цієї мети, домірними; у разі обмеження конституційного права (свободи) законодавець зобов'язаний запровадити таке нормативне регулювання, яке уможливить оптимальне досягнення правомірної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права (свободи) і не порушуватиме сутності такого права; «верховенство права» (правовладдя) вимагає, щоб втручання в конституційні права і свободи людини завжди було домірним; відповідно до принципу верховенства права (правовладдя) законодавець може обмежувати конституційні права людини і громадянина за дотримання умов, визначених Конституцією України [3].

У зв'язку з вищевикладеним, Конституційний Суд України, дійшов висновку, що оскільки метою ст. 29 Конституції України є недопущення свавільного обмеження (позбавлення) свободи й особистої недоторканності людини, то право на свободу та особисту недоторканність хоч і може бути обмежене, однак обмеження має бути здійснене з дотриманням конституційних гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина, принципів правовладдя, справедливості, рівності, домірності, на підставі та у порядку, визначених законами України, за вмотивованим рішенням суду, ухваленим у порядку справедливої судової процедури, а також із ураху-

ванням актів міжнародного права, позицій Європейського суду з прав людини [3].

Отже, під час регламентації кримінальних процесуальних правовідносин законодавець має визначати такі обмеження конституційних прав учасників кримінального провадження, які б мали правомірну мету, бути обумовлені суспільною потребою досягнення цієї мети. При цьому втручання у конституційні права учасників кримінального провадження мають бути пропорційними очікуваному результату.

Література:

1. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р.; зі змін. та доповн. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : затв. Законом України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>
3. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Бичкова Сергія Андрійовича, Бая Анатолія Анатолійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 176 Кримінального процесуального кодексу України від 19 червня 2024 року № 7-р(П)/2024. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-24#Text>